

RAMOWY PROGRAM SZKOLENIA

Tytuł programu

Ramowy program szkolenia w zakresie wspomagania szkół w wychowaniu uczniów i kształtowaniu u nich postaw innowacyjności, kreatywności oraz umiejętności pracy zespołowej

Kompetencja kluczowa i etap edukacyjny

Kompetencje społeczne i obywatelskie, kompetencja inicjatywności i przedsiębiorczości, kompetencja świadomości i ekspresji kulturalnej – I etap edukacyjny

Opis kompetencji

Kształtowanie postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej uczniów ma szczególny wpływ na **samorealizację i rozwój osobisty, aktywne obywatelstwo, integrację społeczną oraz zatrudnienie**. Konieczność rozwijania tych postaw potwierdza Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się

przez całe życie¹. Kompetencje społeczne i obywatelskie, innowacyjności i przedsiębiorczości oraz świadomości i ekspresji kulturalnej obejmują wspomniane postawy i mogą znacząco **wpływać na jakość życia**.

Kompetencje społeczne i obywatelskie²

Kompetencje społeczne to kompetencje osobowe, interpersonalne i międzykulturowe. Obejmują one cały zakres zachowań przygotowujących do skutecznego i konstruktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym oraz do rozwiązywania konfliktów, szczególnie w społeczeństwach wewnętrznie zróżnicowanych.

Kompetencje obywatelskie przygotowują do aktywnego i demokratycznego uczestnictwa w życiu obywatelskim w oparciu o znajomość pojęć i struktur społeczno-politycznych.

Wiedza

Kompetencje **społeczne** są związane z dobrem osobistym i społecznym, które wymaga świadomości sposobu, w jaki można – także za sprawą odpowiedniego stylu życia – zapewnić sobie **optymalny poziom zdrowia fizycznego i psychicznego**. Poziom ten rozumiany jest również jako zasób danej osoby i jej rodziny oraz bezpośredniego otoczenia społecznego. Dla powodzenia

¹ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dn.18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).

² Opisy poszczególnych kompetencji opracowano na podstawie: tamże.

w kontaktach interpersonalnych i uczestnictwie społecznym niezbędne jest rozumienie **zasad postępowania i reguł zachowań** ogólnie przyjętych w różnych społeczeństwach i środowiskach, np. w pracy. Równie istotna jest znajomość podstawowych pojęć dotyczących **osób, grup, organizacji zawodowych, społeczeństwa i kultury, równości płci i zapobiegania dyskryminacji**. Konieczne jest rozumienie **społeczno-ekonomicznych i wielokulturowych uwarunkowań** społeczeństw europejskich, a także wzajemnego **wpływu narodowej tożsamości kulturowej i tożsamości europejskiej**.

Kompetencje **obywatelskie** opierają się na znajomości pojęć takich jak: **demokracja, sprawiedliwość, równość, obywatelstwo i prawa obywatelskie**, sposobów ich sformułowania w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej i międzynarodowych deklaracjach oraz ich stosowania przez różne instytucje na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym, europejskim i międzynarodowym. Obejmują one **wiedzę na temat współczesnych wydarzeń oraz historii** – narodowej, europejskiej i światowej. Mają one również związek ze zwiększeniem świadomości celów, wartości i metod działania, jakimi kierują się ruchy społeczne i polityczne. Wymagana jest w tym wypadku znajomość **zasad integracji europejskiej oraz struktur UE** z ich głównymi celami i wartościami, jak też **świadomość zróżnicowania tożsamości kulturowych** w Europie.

Umiejętności

Podstawowe umiejętności w zakresie **kompetencji społecznych** obejmują:

- **konstruktywne porozumiewanie się** w różnych środowiskach;
- wykazywanie się **tolerancją**;

- wyrażanie i rozumienie **różnych punktów widzenia**;
- **negocjowanie** połączone ze zdolnością do tworzenia **klimatu zaufania**;
- okazywanie **empatii**.

Osoby z rozwiniętymi kompetencjami społecznymi powinny **radzić sobie ze stresem i frustracją**, umieć **wyrażać te emocje** w konstruktywny sposób, a także **rozróżniać sferę osobistą i zawodową**.

Podstawowe umiejętności w zakresie **kompetencji obywatelskich** obejmują:

- efektywne **zaangażowanie** wraz z innymi ludźmi w **działania publiczne**;
- **okazywanie solidarności** i zainteresowania rozwiązywaniem problemów stojących przed lokalnymi i szerszymi społecznościami;
- krytyczną i twórczą refleksję oraz konstruktywne uczestnictwo w **działaniach społeczności lokalnych i sąsiedzkich**, a także w procesach podejmowania decyzji na wszystkich poziomach: lokalnym, krajowym i europejskim, szczególnie w drodze głosowania.

Postawy

Kompetencje społeczne opierają się na **współpracy, asertywności i prawości**. Osoby, które kształtują w sobie te postawy, powinny interesować się rozwojem społeczno-gospodarczym, komunikacją międzykulturową, cenić różnorodność, **szanować innych ludzi** oraz być przygotowane na **pokonywanie uprzedzeń i osiągnięcie kompromisu**.

Pełne **poszanowanie praw człowieka**, w tym równości, jako podstawy demokracji, **uznanie i zrozumienie różnic** w systemach wartości różnych religii i grup etnicznych, stanowią fundamenty pozytywnej postawy obywatelskiej. Znajduje ona wyraz w okazywaniu **poczucia przynależności** do własnego otoczenia, kraju, Unii Europejskiej, Europy jako całości oraz do świata. Oznacza też chęć **uczestnictwa w demokratycznym podejmowaniu decyzji** na wszystkich poziomach. Obejmuje ponadto wykazywanie się poczuciem obowiązku oraz okazywanie zrozumienia i poszanowania wspólnych wartości – niezbędnych do zapewnienia integralności wspólnoty, takich jak **respektowanie demokratycznych zasad**. Konstruktywne uczestnictwo to również **działalność obywatelska**, wspieranie **różnorodności, spójności społecznej i zrównoważonego rozwoju** oraz gotowość **respektowania wartości i prywatności** innych osób.

Inicjatywność i przedsiębiorczość

Inicjatywność i przedsiębiorczość rozumiane są jako **umiejętność wcielania pomysłów w czyn**. Obejmują one **kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka**, a także zdolność do **planowania działań** i prowadzenia ich z zamiarem **osiągnięcia**

wytyczonych celów. Stanowią indywidualne wsparcie dla osób nie tylko w ich codziennym życiu prywatnym i społecznym, ale także w ich miejscu pracy, pomagając im uzyskać świadomość jej kontekstu i wykorzystywać dane szanse. Są podstawą bardziej konkretnych umiejętności i wiedzy potrzebnych tym, którzy podejmują przedsięwzięcia o charakterze społecznym lub handlowym bądź w nich uczestniczą. Inicjatywność i przedsiębiorczość są związane ze **świadomością wartości etycznych** i powinny promować **dobre zarządzanie**.

Wiedza

Kompetencja inicjatywności i przedsiębiorczości wymaga **identyfikowania dostępnych możliwości** działań osobistych, zawodowych lub gospodarczych. Wiąże się również ze **znajomością zagadnień dotyczących pracy i życia ludzi**, takich jak ogólne rozumienie zasad funkcjonowania gospodarki bądź szanse i wyzwania stojące przed pracodawcami i organizacjami. Istotne jest w tym wypadku także uświadamianie sobie **zagadnień etycznych** odnoszących się do przedsiębiorstw oraz tego, w jaki sposób mogą one dokonać **pozytywnych zmian**, np. przez sprawiedliwy handel lub przedsięwzięcia społeczne.

Umiejętności

Do umiejętności związanych z omawianą kompetencją zalicza się **proaktywne zarządzanie projektami** (np. planowanie, organizowanie, zarządzanie, kierowanie i zlecanie zadań, analizowanie, komunikowanie, sporządzanie raportów i ocen, sprawozdawczość) umiejętność skutecznej **reprezentacji i negocjacji** oraz **pracy indywidualnej i zespołowej**. Niezbędna jest

także zdolność do oceny i identyfikacji **własnych mocnych i słabych stron** oraz oceny **ryzyka i podejmowania go** w uzasadnionych wypadkach.

Postawy

Postawa przedsiębiorcza charakteryzuje się **inicjatywnością, aktywnością, niezależnością i innowacyjnością** zarówno w życiu osobistym i społecznym, jak i w pracy. Obejmuje również motywację i determinację w **realizacji celów** – osobistych oraz wspólnych na polu prywatnym i zawodowym.

Świadomość i ekspresja kulturalna

Kompetencja ta polega na docenianiu znaczenia twórczego wyrażania idei, doświadczeń i uczuć za pośrednictwem różnych środków wyrazu, w tym muzyki, literatury, sztuk wizualnych i teatralnych.

Wiedza

Świadomość i ekspresja kulturalna wymagają wiedzy na temat lokalnego, narodowego i europejskiego **dziedzictwa kulturowego** oraz jego miejsca w świecie. Kompetencja ta obejmuje podstawową znajomość najważniejszych dzieł kultury, w tym współczesnej kultury popularnej. Niezbędne jest w tym wypadku rozumienie **językowo-kulturowego zróżnicowania Europy** i innych regionów

świata, a także konieczności jego zachowania. Istotną rolę odgrywa ponadto uzmysłowienie sobie znaczenia **czynników estetycznych** w życiu codziennym.

Umiejętności

Umiejętności związane z omawianą kompetencją obejmują **wrażliwość** i **przyjemność** płynącą z odbioru dzieł sztuki i widowisk oraz **wyrażanie siebie** za pomocą różnorodnych środków z wykorzystaniem wrodzonych zdolności. Istotne jest również to, by umieć odnosić własny punkt widzenia w zakresie twórczości i ekspresji do **opinii innych**, a także rozpoznawać i wykorzystywać **społeczne i ekonomiczne szanse** w działalności związanej z kulturą. Ekspresja kulturalna jest niezbędna do rozwijania **twórczych umiejętności**, które mogą być wykorzystywane w wielu sytuacjach zawodowych.

Postawy

Dogłębne zrozumienie własnej kultury oraz poczucie tożsamości są podstawą **szacunku** i **otwartej postawy** wobec różnych form ekspresji kulturalnej. Pozytywna postawa obejmuje również **kreatywność** oraz chęć pielęgnowania **zdolności estetycznych** przez **ekspresję za pomocą środków artystycznych** i udział w **życiu kulturalnym**.

Specyfika kształtowania postaw na I etapie edukacyjnym

Rozwój dziecka w wieku wczesnoszkolnym a rozwój kompetencji³

Istotą aktywności dziecka wkraczającego w wiek szkolny jest dążenie do podejmowania nowych wyzwań (**innowacyjność**) i czynności służących realizacji własnych zamierzeń (**kreatywność i innowacyjność**). Dziecko stopniowo nabywa umiejętność rezygnacji z własnych potrzeb bądź skoordynowania ich z potrzebami innych ludzi. Staje się też coraz bardziej świadome swoich działań (**gotowość do pracy zespołowej i współdziałania**). Umiejętności te stanowią podstawę do **odkrywania własnych możliwości, sensu postępowania oraz rozwoju samodzielności działania i myślenia** (gotowość do kreatywności i innowacyjności).

Do naturalnych potrzeb dzieci w wieku wczesnoszkolnym należy także **podejmowanie działań twórczych** (kreatywność). Ten rodzaj aktywności ma na celu określenie granic sprawczości ucznia. Pod tym względem **postawa kreatywna** stanowi jeden z kluczowych czynników kształtujących **samoocenę** młodej osoby oraz jej **poczucie kompetencji**.

³ Opracowano na podstawie: A. Kamza, *Rozwój dziecka. Wczesny wiek szkolny*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria I, *Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 3, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 10.09.2016]; S. Jabłoński, A. Ratajczyk, *Opieka i wychowanie. Wczesny wiek szkolny*, [w:] A.I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria II, *Opieka i wychowanie w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 3, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 10.09.2016].

Do najistotniejszych zmian w kontekście kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej u dzieci na I etapie edukacyjnym należą:

- transformacja działań w kierunku **współdziałania i większej samodzielności** (kreatywność i innowacyjność);
- pojawienie się nowej formy aktywności, jaką jest **intencjonalne (nie spontaniczne) uczenie się**;
- zwiększenie stopnia **kontroli poznawczej i refleksyjności** (innowacyjność);
- wzrost **kompetencji interpersonalnych** związanych z rozszerzaniem się świata społecznego dziecka (praca zespołowa).

Okres wczesnoszkolny przynosi więc nowe zadania rozwojowe, których realizacja jest niezbędna z punktu widzenia zdolności do **podejmowania nowych ról społecznych** (praca zespołowa), kształcenia **poczucia własnej wartości** (gotowość do twórczego działania) oraz **skuteczności przyszłego działania** (innowacyjność). Szczególnie ważne w odniesieniu do wspomagania kształtowania kompetencji innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy w zespole są: budowanie podstaw **niezależności osobistej**, rodzenie się **samoświadomości** i poczucia **sprawczości** oraz rozwijanie **postaw wobec grup**.

Postawy innowacyjności, kreatywności i umiejętność pracy zespołowej w zapisach podstawy programowej dla I etapu edukacyjnego

W związku z potrzebami rozwojowymi w obszarze kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej do **głównych celów wychowania dziecka we wczesnym wieku szkolnym** należą:

- rozwijanie **kompetencji pracy**, w tym umiejętności jej inicjowania i kończenia, dbania o jakość rezultatu oraz zarządzania sytuacją zadaniową: dzielenia zadań na kolejne etapy, dobór środków do realizacji celu, świadomość własnych kompetencji; umiejętność oceny szans powodzenia;
- kształtowanie umiejętności **porozumiewania się z innymi ludźmi**;
- kształtowanie **ukierunkowanego uczenia się**, w tym umiejętności planowania działań mających na celu opanowanie danej treści lub opartych na szacunku wobec dorosłych, kontroli własnej aktywności oraz – kluczowej dla kreatywności i innowacyjności – umiejętności przyjmowania informacji zwrotnych;
- umiejętność **twórczego podejścia do sytuacji zadaniowej** i wykorzystania jej elementów do tworzenia niestereotypowych rozwiązań.

Powyższe treści znalazły odbicie w podstawie programowej kształcenia ogólnego – zarówno w części ogólnej dla całej szkoły podstawowej dotyczącej ogólnych celów i zadań szkoły, jak i w części szczegółowej (wymagania ogólne oraz szczegółowe treści nauczania dla klas I–III).

Wybrane cele kształcenia ogólnego w podstawie programowej wskazują na potrzebę kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej w szkole podstawowej. Ma ono na celu m.in.

- **wzmacnianie poczucia tożsamości** indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej⁴ (praca zespołowa);
- „**wprowadzanie uczniów w świat wartości**, w tym [...] współpracy [...], budowanie relacji społecznych sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia”⁵ (praca zespołowa);
- „**kształtowanie postawy otwartej** wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość”⁶ (praca zespołowa i współdziałanie);
- „rozwijanie kompetencji, takich jak **kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość**”⁷;
- „rozbudzanie u uczniów **ciekawości** poznawczej i **motywacji** do nauki”⁸;
- „rozwijanie umiejętności **krytycznego i logicznego myślenia, rozumowania, argumentowania i wnioskowania**”⁹.

Wśród umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w szkole podstawowej znajdują się te, które powiązane są bezpośrednio z postawami innowacyjności, kreatywności i umiejętności współpracy, m.in. „praca w zespole

⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356).

⁵ Tamże.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże.

i aktywność społeczna”¹⁰; „kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystywaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki”¹¹ oraz „rozwiązywanie problemów, również z wykorzystaniem technik mediacyjnych”¹².

Do zadań szkoły podstawowej zalicza się ponadto:

- rozwijanie **postaw obywatelskich i społecznych** uczniów w duchu akceptacji i szacunku do drugiego człowieka;
- przygotowanie i zachęcanie do **podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego**, w tym do angażowania się w wolontariat;
- tworzenie warunków do rozwijania **komunikacji i współpracy w grupie** (w tym w środowiskach wirtualnych) oraz **kreatywności i przedsiębiorczości** przez udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz stosowanie innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych i metodycznych¹³.

W wymaganiach ogólnych dla klas I–III, opisanych w odniesieniu do czterech obszarów rozwojowych dziecka, podkreśla się m.in.

- w zakresie **rozwaju fizycznego**: rozwijanie sprawności motorycznej i sensorycznej ukierunkowane na kształtowanie skutecznego działania (innowacyjność) i komunikacji (praca zespołowa)¹⁴; przygotowanie do „wykorzystania własnej aktywności ruchowej w różnych sferach działalności” człowieka, w tym artystycznej¹⁵;

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże.

¹² Tamże.

¹³ Tamże.

- w zakresie **rozwoju emocjonalnego**: kształtowanie umiejętności rozpoznawania oraz wyrażania uczuć własnych i innych za pomocą różnych środków artystycznych; umiejętność panowania nad emocjami w sposób umożliwiający adaptację oraz współdziałanie w grupie¹⁶;
- w zakresie **rozwoju społecznego**: kształtowanie umiejętności rozpoznawania i nazywania wartości oraz oceny zachowania własnego i innych w odniesieniu do przyjętych zasad i wartości; kształtowanie umiejętności „tworzenia relacji, współdziałania, współpracy oraz samodzielnej organizacji pracy w małych grupach”¹⁷.
- w zakresie **rozwoju poznawczego**: kształtowanie potrzeby „samodzielnego, refleksyjnego, logicznego, krytycznego i twórczego myślenia”¹⁸, „umiejętności stawiania pytań, dostrzegania problemów, zbierania informacji potrzebnych do ich rozwiązania, planowania i organizacji działania”¹⁹ (innowacyjność, kreatywność); „umiejętności samodzielnej eksploracji świata, rozwiązywania problemów i stosowania nabytych umiejętności w nowych sytuacjach życiowych”²⁰.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże.

Wspieranie uczniów w kształtowaniu postaw na I etapie edukacyjnym

Zgodnie z zaleceniami podstawy programowej kształtowanie postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy w zespole polega na:

- uwzględnianiu w procesach edukacyjnych trzech strategii uczenia się dzieci: „**percepcyjno-odtwórczej** (uczeń uczy się według przedstawionego wzoru – naśladuje), **percepcyjno-wyjaśniającej** (uczeń uczy się częściowo według wzoru, szuka wyjaśnień i odpowiedzi) i **percepcyjno-innowacyjnej** (uczeń przekształca informacje i tworzy innowacje, w tym własne strategie myślenia)”²¹;
- realizowaniu programu nauczania skoncentrowanego na dziecku z uwzględnieniem jego **indywidualnego tempa rozwoju** i możliwości uczenia się przez:
 - tworzenie **sytuacji edukacyjnych** umożliwiających rozpoznawanie przez uczniów własnych umiejętności, uzdolnień i zainteresowań, prezentowanie ich oraz tworzenie własnych wzorów zabawy, nauki lub odpoczynku;
 - stosowanie **innowacyjnych rozwiązań** programowych, organizacyjnych i metodycznych;
 - dostosowanie zajęć do **intelektualnych potrzeb i oczekiwań rozwojowych** dzieci, tak aby stanowiły dla nich wyzwania wystarczająco duże, by zachęcić je do działania, a jednocześnie na tyle małe, by umożliwiały odniesienie sukcesu;
 - dopasowanie do wymagań wobec dziecka stopnia pomocy;

²¹ Tamże.

- wspieraniu **wielokierunkowej aktywności dziecka** przez organizowanie sytuacji edukacyjnych umożliwiających eksplorowanie, eksperymentowanie, podejmowanie prób rozwiązywania problemów oraz zdobywanie własnych doświadczeń;
- **rozwijaniu ekspresji** plastycznej, muzycznej i ruchowej, **aktywności badawczej**, a także **działalności twórczej** przez tworzenie warunków do podejmowania przez uczniów zachowań twórczych, które w okresie wczesnoszkolnym wymagają odwagi i poczucia niezależności (stąd działania wychowawcze powinny być ukierunkowane na wzmacnianie odporności i gotowości uczniów do dzielenia się pomysłami na forum bez względu na potencjalną krytykę pozostałych członków grupy);
- rozwijaniu **predyspozycji i zdolności poznawczych** dziecka przez wykorzystywanie **myślenia pytajnego** w procesie konstruowania wiedzy (zamiast podawania gotowych informacji nauczyciel – za pomocą właściwie dobranych pytań – pozwala uczniom na samodzielne lub wspomagane poszukiwanie odpowiedzi i czerpanie przez nich satysfakcji ze zdobytej wiedzy);
- kształtowaniu u dziecka **pozytywnego stosunku do nauki** oraz rozwijaniu **ciekawości w poznawaniu otaczającego go świata** i w dążeniu do prawdy przez: wprowadzanie do nauki elementów zabawy, aby dziecko doświadczało przyjemności z samej realizacji zadań, a nie tylko osiąganego efektu; dbałości o poczucie u dziecka wpływu na to, jakie osiąga wyniki w działaniu, wspieraniu rozwoju jego różnorodnych zainteresowań, a nie tylko tych dziedzin, w których ma największe osiągnięcia szkolne;

- zapewnianiu dziecku **warunków do działania indywidualnego i zespołowego** przez: zadania wymagające wspólnego uczenia się, wymiany informacji i kooperacji; stwarzanie dziecku okazji do realizacji zabaw i innych działań w grupach rówieśniczych przy jednoczesnym monitorowaniu i wspieraniu ich aktywności; wzmacnianie u dziecka poczucia własnej wartości oraz zaspokajanie potrzeby dostrzegania sensu aktywności indywidualnej i współdziałania w grupie; rozwijanie u dziecka przekonania o ważności życia wspólnotowego, wyrażającego się w gotowości do utrzymywania kontaktów społecznych (rodzinnych, sąsiedzkich i zawodowych) oraz budowania wokół siebie sieci wsparcia społecznego;
- organizacji **przestrzeni edukacyjnej** w sposób, który zapewnia zdobywanie umiejętności społecznych i stymuluje rozwój poczucia tożsamości umożliwiający integrację uczniów;
- wspieraniu dziecka w **rozpoznawaniu wartości i norm** oraz określaniu własnego stosunku do reguł prawnych i standardów społecznych przez dawanie przykładu właściwego stosowania tych norm i reguł, a także pobudzanie dziecka do refleksji nad zasadami, które powinno respektować;
- poszanowaniu **godności dziecka**, zapewnieniu mu przyjaznych, bezpiecznych i zdrowych warunków do nauki i zabawy przez odpowiednią adaptację ucznia wchodzącego do szkoły, monitorowanie procesów emocjonalnych dzieci, w tym rozumienia i kontroli emocji, sprawczości, radzenia sobie z trudnościami;
- zapewnieniu dziecku **dostępu do wartościowych źródeł informacji i technologii** oraz tworzeniu warunków do zdobywania wiedzy i umiejętności potrzebnych do rozwiązywania problemów z wykorzystaniem metod i technik wywodzących się z informatyki; umożliwianiu udziału w projektach indywidualnych i zespołowych (także w środowisku wirtualnym).

Tworzeniu warunków do kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej mają sprzyjać zapisy prawne dotyczące ramowych planów nauczania dla publicznych szkół²². Określają one semestralny wymiar godzin do dyspozycji dyrektora przeznaczonych na „**zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia uczniów, w szczególności związane z kształtowaniem aktywności i kreatywności uczniów**”²³, a dla II i III etapu edukacji – wymiar godzin wychowawczych, godzin przeznaczonych na zajęcia z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz godzin na zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego (w klasach VII i VIII szkoły podstawowej w wymiarze minimum 10 godzin w każdej klasie, a w liceum ogólnokształcącym, technikum, branżowej szkole I stopnia – odpowiednio minimum 10 godzin w całym okresie nauczania). Zajęcia te mają szczególne znaczenie w obecnej dobie wyzwań edukacyjnych i zawodowych stojących przed młodym człowiekiem.

Profil kompetencyjny ucznia na I etapie edukacyjnym²⁴

Wiedza

Uczeń:

²² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2017 r. poz. 703).

²³ Tamże.

²⁴ Oprac. na podstawie: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego..., dz. cyt.; A. Kamza, dz. cyt.; S. Jabłoński, A. Ratajczyk, dz. cyt.

- zna swoje **prawa i obowiązki** oraz **konsekwencje** wynikające z nieprzestrzegania zasad;
- zna podstawowe **reguły komunikowania się** z dorosłymi i rówieśnikami;
- rozpoznaje i nazywa **wybrane grupy społeczne**, które wzbudzają jego zainteresowanie;
- wie, na czym polega **praca zespołowa**; dostrzega – na podstawie pozytywnych doświadczeń w klasie – znaczenie pracy zespołowej, kreatywności i innowacyjności w odniesieniu do samego siebie oraz grupy, w której pracuje;
- wie, do kogo może się zwrócić w szkole, kiedy **potrzebuje wsparcia** we wdrażaniu swoich pomysłów i radzenia sobie z konfliktami.

Umiejętności

Uczeń:

- potrafi wspólnie z innymi ustalić **zasady współpracy** i stara się ich przestrzegać;
- przyjmuje **role w grupie**, w tym rolę lidera, licząc się z konsekwencjami swojego uczestnictwa i postępowania w zespole;
- organizuje **pracę lub grę zespołową**; współpracuje z innymi podczas zabawy, nauki szkolnej i w sytuacjach życiowych;
- zachęcany przez nauczyciela **komunikuje grupie** w jasny sposób swoje potrzeby, odczucia, oczekiwania i spostrzeżenia;
- dostrzega własne **ograniczenia utrudniające włączenie się w pracę zespołową** i próbuje je pokonać z pomocą wychowawcy lub rodziców;

- formułuje **pytania dotyczące sytuacji zadaniowych** oraz podejmuje próby eksperymentów językowych, przyrodniczych, matematycznych, informatycznych i muzycznych; układa samodzielnie zadania, wykorzystując własną twórczość artystyczną, techniczną, konstrukcyjną i informatyczną;
- podejmuje z pomocą nauczyciela **próby realizacji własnych pomysłów** i rozwiązywania prostych problemów, działań twórczych bądź eksploracji świata;
- próbuje **uczyć się od innych i we współpracy z innymi**, również z wykorzystaniem nowoczesnych technologii;
- próbuje **radzić sobie z trudnościami** podczas realizacji własnych pomysłów i pracy zespołu;
- **poddaje refleksji swoje zachowania** w odniesieniu do współpracy z innymi oraz realizacji własnych pomysłów.

Postawy

Uczeń:

- jest świadomy **przynależności do grupy** (klasy, szkoły, grupy rówieśniczej, rodziny);
- jest świadomy, że lepiej **poznaje siebie w relacji z innymi**;
- jest gotowy do **wchodzenia w relacje z innymi oraz zgodnego współdziałania** z rówieśnikami i dorosłymi;
- jest zmotywowany – przy wsparciu nauczyciela – do **formułowania i wdrażania własnych pomysłów** w różnych obszarach;
- jest gotowy **dzielić się swoimi pomysłami** z innymi oraz podejmować próby ich realizacji.

20

Profil kompetencyjny nauczyciela²⁵

Wiedza

Nauczyciel:

- wie, w jakich **aktach prawnych** określony jest obowiązek oraz zalecane warunki kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej w szkole;
- wie, w jakich **działaniach i zachowaniach** przejawia się innowacyjność, kreatywność i praca zespołowa uczniów na I etapie edukacyjnym;
- zna **strategie, metody oraz formy nauczania i wychowania**, które prowadzą do kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej na I etapie edukacyjnym;
- zna **różnorodne strategie, metody i formy oceniania** służące kształtowaniu postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej na I etapie edukacyjnym (ocenianie kształtujące: cele lekcji, pytania kluczowe, informacja zwrotna, samoocena, ocena koleżeńska);

²⁵ Oprac. na podstawie: P. Brett, P. Mompoin-Gaillard, M.H. Salema, *Edukacja obywatelska i edukacja na rzecz praw człowieka jako zadanie wszystkich obywateli. Opis kompetencji nauczycielskich i sposobów ich opisania*, Rada Europy, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012.

- zna i rozumie **potrzeby rozwojowe ucznia** na I etapie edukacyjnym oraz metody i formy kształtowania postaw adekwatne do tego etapu.

Umiejętności

Nauczyciel:

- tworzy **efektywne warunki** do kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej w ramach lekcji, zajęć pozalekcyjnych i poza murami szkoły – zarówno w pracy dydaktycznej, jak i wychowawczej;
- dobiera i stosuje **strategie oraz metody nauczania**, które prowadzą do **modelowania postaw** innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej u uczniów podczas lekcji przedmiotowych, a także w innych sytuacjach edukacyjnych oraz wychowawczych;
- **ustanawia we współpracy** ze wszystkimi grupami (rodzice–uczniowie–nauczyciele) jasne **zasady zachowania** umożliwiające tworzenie atmosfery zaufania, otwartości i wzajemnego szacunku; sam konsekwentnie ich przestrzega;
- stosuje **różnorodne formy oceniania** (w tym informację zwrotną, samoocenę i ocenę koleżeńską) w celu określania i doceniania postępów ucznia oraz tworzenia kultury uczenia się;
- podejmuje **współpracę** z różnymi osobami, instytucjami i organizacjami na rzecz kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej; korzysta z rozmaitych źródeł informacji, poszukując partnerów w kształtowaniu tych postaw;

22

- korzysta z bogatych **źródeł informacji** pod kątem własnego rozwoju i inicjowania działań uczniów na rzecz ich wychowania i kształtowania postaw;
- poszukuje **partnerów do współpracy** przy działaniach służących kształtowaniu postaw uczniów.

Postawy

Nauczyciel:

- jest gotowy do kompleksowego (poznawczego i osobowościowego) **wspierania uczniów w kształtowaniu właściwych postaw**;
- dostrzega **potrzebę kształtowania postaw** i ich wpływ na proces uczenia oraz powodzenie uczniów w dorosłym życiu;
- angażuje się w tworzenie w klasie i szkole **atmosfery zaufania, otwartości i wzajemnego szacunku**;
- w pracy z uczniami, nauczycielami i rodzicami **prezentuje postawę otwartości i gotowości współpracy** w celu wspierania rozwoju dziecka;
- stosuje **różne strategie i metody** służące kształtowaniu kompetencji innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej wśród uczniów;
- poddaje weryfikacji **przebieg i efekty swojej pracy** oraz wyciąga wnioski służące dalszemu doskonaleniu w zakresie kształtowania kompetencji innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej wśród uczniów.

23

Adresaci szkolenia

Pracownicy placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, bibliotek pedagogicznych, doradcy metodyczni oraz trenerzy oświaty

Cel ogólny

Przygotowanie do procesowego wspomagania szkół w obszarach związanych z kształceniem kompetencji kluczowych uczniów

Cele szczegółowe

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje kompetencje kluczowe, rozumie ich rolę i znaczenie w procesie uczenia się przez całe życie oraz w przygotowaniu uczniów do funkcjonowania w społeczeństwie i dorosłego życia;
- uzasadnia potrzebę rozwijania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej oraz wpływ procesu uczenia się/nauczania na I etapie edukacyjnym na ich kształtowanie;
- wskazuje metody służące kształtowaniu postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej oraz warunki sprzyjające ich wykorzystaniu na I etapie edukacyjnym;
- zna założenia kompleksowego wspomagania szkół i zadania instytucji systemu wspomagania;

24

- prowadzi wspomaganie szkoły w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów, wykorzystując wiedzę na temat metod i technik uczenia się/nauczania;
- organizuje pracę zespołową nauczycieli w celu kształtowania kompetencji kluczowych uczniów;
- określa swój potencjał zawodowy i planuje dalszy rozwój w roli osoby organizującej wspomaganie szkół.

Tematy modułów

Moduł I. Wspomaganie pracy szkoły – wprowadzenie do szkolenia.

Moduł II. Rozwój kompetencji kluczowych w procesie edukacji.

Moduł III. Proces uczenia się a rozwój kompetencji kluczowych.

Moduł IV. Kształtowanie postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej.

Moduł V. Kształtowanie umiejętności pracy zespołowej u uczniów na I etapie edukacyjnym.

Moduł VI. Kształtowanie postawy kreatywności u uczniów na I etapie edukacyjnym.

Moduł VII. Kształtowanie postawy innowacyjności u uczniów na I etapie edukacyjnym.

Moduł VIII. Wspomaganie szkoły w kształtowaniu postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej u uczniów.

Moduł IX. Planowanie rozwoju zawodowego uczestników szkolenia w zakresie wspomagania szkół.

Forma realizacji

Szkolenie *blended learning*

Czas trwania zajęć

Część stacjonarna – około 70 godzin dydaktycznych, część e-learningowa – około 20 godzin

Liczebność grupy szkoleniowej

Około 20 osób

Treści szkolenia

Moduł I. Wspomaganie pracy szkoły – wprowadzenie do szkolenia

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- analizuje założenia kompleksowego wspomaganie szkół i zadania instytucji systemu oświaty odpowiedzialnych za wspieranie szkół;
- wskazuje główne zadania osób zaangażowanych w proces wspomaganie szkoły: specjaliści ds. wspomaganie, ekspertów, dyrektora szkoły, nauczycieli;
- planuje wykonanie zadania polegającego na organizacji i prowadzeniu wspomaganie trzech szkół w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Szczegółowe treści

- Założenia kompleksowego wspomaganie szkół.
- Etapy procesu wspomaganie szkół: diagnoza pracy szkoły, planowanie i realizacja działań służących poprawie jakości pracy szkoły, ocena procesu i efektów wspomaganie.
- Zasady działania sieci współpracy i samokształcenia.
- Zadania placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz bibliotek pedagogicznych w zakresie wspomaganie szkół.
- Wymagania państwa wobec szkół i placówek oświatowych jako kierunek doskonalenia pracy szkoły w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.
- Znaczenie ewaluacji pracy szkoły (zewnętrznej i wewnętrznej) w diagnozie pracy szkoły.

- Zadania osób zaangażowanych w proces wspomagania: specjaliści ds. wspomagania, eksperta, dyrektora szkoły, nauczycieli oraz innych pracowników szkoły.
- Charakterystyka zadania uczestników szkolenia polegającego na wspomaganiu trzech szkół w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Hajdukiewicz M., Wysocka J. (red.), Nauczyciel w szkole uczącej się. Informacje o nowym systemie wspomagania, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015 [online, dostęp dn. 02.05.2017].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 199).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. z 2015 r. poz. 1270).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 369).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 29 września 2016 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2016 r. poz. 1591).

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).
- Ustawa z dn. 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U z 2016 r. poz. 198) oraz przepisy wykonawcze do wymienionych ustaw.
- Ustawa z dn. 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2016 r. poz. 59).
- Ustawa z dn. 14 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę Prawo oświatowe (Dz.U. z 2016 r. poz. 60).
- Ustawa z dn. 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2014 r. poz. 191).

Więcej informacji dotyczących wspomagania szkół na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: prezentacja, wykład, film.

Metody warsztatowe: analiza studium przypadku, metaplan, *World Café*, JIGSAW.

Moduł II. Rozwój kompetencji kluczowych w procesie edukacji

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- definiuje pojęcie kompetencji;
- charakteryzuje kompetencje kluczowe zgodnie z Zaleceniami Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie;
- wykazuje znaczenie kompetencji kluczowych dla przygotowania dzieci i młodzieży do dorosłego życia i funkcjonowania na rynku pracy;
- analizuje zapisy prawa oświatowego, które regulują kwestie związane z rozwijaniem kompetencji kluczowych uczniów;
- dowodzi ponadprzedmiotowego i interdyscyplinarnego charakteru kompetencji kluczowych;
- opisuje rolę szkoły w kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.

Szczegółowe treści

- Kompetencje rozumiane jako wiedza, umiejętności i postawy.
- Kompetencje kluczowe w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego – definicje.
- Społeczne i cywilizacyjne przyczyny ustanowienia kompetencji kluczowych istotnych w procesie uczenia się przez całe życie.
- Kompetencje kluczowe a rozwój intelektualny i psychomotoryczny dziecka.
- Wpływ kompetencji kluczowych na sprawne funkcjonowanie dzieci w dorosłym życiu i na rynku pracy.
- Kompetencje kluczowe w zapisach podstawy programowej oraz wymaganiach państwa wobec szkół i placówek.
- Ponadprzedmiotowy charakter kompetencji kluczowych.

- Rola różnych podmiotów środowiska szkolnego w kształtowaniu kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży.
- Zadania osoby wspomagającej szkołę w procesie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Komisja Europejska/EACEA/Eurydice, *Rozwijanie kompetencji kluczowych w szkołach w Europie. Wyzwania i szanse dla polityki edukacyjnej. Raport Eurydice*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2012 [online, dostęp dn. 30.08.2016].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2017 r. poz. 703).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dn. 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: wykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: analiza dokumentów, dyskusja, quiz, piramida priorytetów.

Moduł III. Proces uczenia się a rozwój kompetencji kluczowych

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- opisuje przebieg procesu uczenia się;
- określa czynniki wpływające na efektywność procesu uczenia się, które wynikają z najnowszej wiedzy i badań;
- uzasadnia znaczenie relacji między uczniem a nauczycielem w procesie uczenia się;
- identyfikuje czynniki związane z organizacją pracy szkoły, które sprzyjają procesom uczenia się;
- wskazuje związek procesu uczenia się z kształtowaniem kompetencji kluczowych uczniów;
- łączy wiedzę na temat uczenia się z wiedzą dotyczącą procesowego wspomagania szkół.

Szczegółowe treści

- Przebieg procesu uczenia się:
 - etapy procesu uczenia się: od nieświadomej niekompetencji do nieświadomej kompetencji;
 - rozwój prostych i złożonych umiejętności (np. na podstawie taksonomii celów wg B. Blooma) jako warunek skutecznego nauczania.
- Czynniki wpływające na proces uczenia się:
 - podmiotowość ucznia w procesie uczenia się;
 - znajomość metod i technik służących poznaniu własnych strategii uczenia się;
 - integrowanie wiedzy (nowej z dotychczas zdobytą, wiedzy z różnych dziedzin) i hierarchiczne jej porządkowanie;
 - praktyczne wykorzystywanie zdobywanej wiedzy i umiejętności w szkole oraz codziennym życiu;
 - wpływ motywacji i emocji na przebieg procesu uczenia się;
 - możliwości i ograniczenia ludzkich zdolności do przyswajania informacji.
- Środowiska edukacyjne sprzyjające uczeniu się:
 - relacje nauczyciel–uczeń;
 - praca zespołowa;

- metody pracy nauczyciela;
 - indywidualizacja nauczania;
 - organizacja przestrzeni szkolnej.
- Proces uczenia się drogą do kształtowania i rozwijania kompetencji kluczowych uczniów:
 - wiedza o przebiegu procesu uczenia się jako podstawa do budowania skutecznej diagnozy pracy szkoły;
 - monitorowanie procesu uczenia się jako istotny element wdrażania zmian służących kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Borek A., Domerecka B., Dobrze zorganizowana aktywność i bierność, System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].
- Dumont H., Istanc D., Benavides F., *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Hattie J., *Widoczne uczenie się dla nauczycieli*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015.
- Ligęza A., Franczak J., Jak analizuje się wyniki egzaminów zewnętrznych w polskich szkołach? Raport z wyników ewaluacji zewnętrznej, System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].

- Marzano R.J., *Sztuka i teoria skutecznego nauczania*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2012.
- Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 1998.
- Rosenberg M., *Porozumienie bez przemocy*, Jacek Santorski & Co Agencja Wydawnicza, Warszawa 2009.
- Schaffer D.R., Kipp K., *Psychologia rozwoju. Od dziecka do dorosłości*, Harmonia, Gdańsk 2015.
- Swat-Pawlicka M., Pawlicki A., *Analiza niektórych danych w związku z wymaganiem Uczniowie są aktywni*, System Ewaluacji Oświaty [online dostęp dn. 14.09.2016].
- Taraszkiewicz M., Plewka Cz., *Uczymy się uczyć*, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, Warszawa 2010.
- Tędziagolska M., *W jaki sposób szkoła mówi, że warto się uczyć?*, System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: prezentacja, wykład.

Metody warsztatowe: stacje zadaniowe, dyskusja, metoda 5Q, sześć myślowych kapeluszy de Bono.

Moduł IV. Kształtowanie postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje postawy innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej adekwatnie do potrzeb rozwojowych uczniów I etapu edukacyjnego;
- wyjaśnia znaczenie postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej kształtowanych na I etapie edukacyjnym w procesie edukacji szkolnej i w dorosłym życiu;
- identyfikuje zadania szkoły związane z wychowaniem i kształtowaniem postaw u dzieci w wieku wczesnoszkolnym;
- wskazuje obszary pracy szkoły, w ramach których kształtowane są postawy uczniów na I etapie edukacyjnym;
- określa kierunki działań na rzecz kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej na I etapie edukacyjnym w oparciu o zapisy prawa: podstawę programową kształcenia ogólnego, wymagania państwa wobec szkół i placówek oraz przepisy dotyczące pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- wskazuje kompetencje nauczycieli, które są szczególnie istotne dla kształtowania u uczniów w wieku wczesnoszkolnym postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej.

Szczegółowe treści

- Definicja pojęcia postawy.
- Praca zespołowa, kreatywność i innowacyjność jako składowe kompetencji społecznych i obywatelskich, inicjatywności i przedsiębiorczości oraz świadomości i ekspresji kulturalnej.
- Potrzeby rozwojowe uczniów I etapu edukacyjnego, m.in.
 - potrzeba bezpieczeństwa związana z podejmowaniem nowych ról;
 - rozwijanie postaw wobec grupy rówieśników;
 - uznanie i kształtowanie poczucia własnej wartości;
 - nabywanie umiejętności uczenia się i poznawanie zasad jej kształtowania.
- Zadania szkoły w zakresie kształtowania postaw w oparciu o zapisy prawa, m.in. podstawy programowej kształcenia ogólnego, wymagań państwa wobec szkół i placówek, organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz dokumenty wewnętrzne (dotyczące m.in koncepcji pracy szkoły, programu wychowawczego, programu profilaktyki i wyników ewaluacji wewnętrznej).
- Profil kompetencyjny ucznia/nauczyciela jako kierunek rozwoju szkoły w zakresie wychowania i kształtowania postaw.
- Obszary pracy szkoły istotne dla kształtowania postaw uczniów w wieku wczesnoszkolnym:
 - organizacja przestrzeni edukacyjnej;

- organizacja procesów edukacyjnych w zróżnicowanej klasie;
 - nauczanie zintegrowane;
 - ocenianie wspierające;
 - atmosfera w szkole;
 - współpraca nauczycieli i rodziców;
 - wsparcie zespołu wychowawczo-pedagogicznego;
 - organizacja opieki nad dziećmi poza zajęciami – w świetlicy;
 - współpraca pomiędzy nauczycielami edukacji wczesnoszkolnej a innymi osobami uczestniczącymi w procesie edukacyjnym dzieci w klasach I–III.
- Sposoby kształtowania postaw uczniów na I etapie edukacyjnym, np.
 - metoda modelowania;
 - kary i nagrody;
 - metoda perswazji;
 - metody zadaniowe;
 - dyskutowanie i wyjaśnianie;
 - inspirowanie i stymulowanie aktywności dziecka;
 - wyrażanie aprobaty i dezaprobaty.

- Rola nauczyciela w kształtowaniu postaw uczniów w wieku wczesnego dorastania – od mediatora do facylitatora.
- Wskaźniki świadczące o potrzebie szkoły w zakresie wychowania i kształtowania postaw w odniesieniu do wyników badań nad strategiami skutecznego uczenia się:
 - formy i sposoby stosowane przez nauczycieli w kształtowaniu postaw i norm społecznych wśród uczniów, np. rozpoznanie aktualnych potrzeb rozwojowych, diagnoza umiejętności, organizacja okresu adaptacyjnego, dbałość o relacje w klasie, określanie wspólnie z uczniami norm i zasad społecznych, budowanie dyscypliny w klasie, modelowanie zachowań uczniów w sytuacji uczenia się;
 - formy i sposoby pracy z rodzicami związane z rozwijaniem ich umiejętności wychowawczych, które wzmacniają wprowadzanie przyjętych w szkole postaw i norm społecznych, np. włączenie we współdecydowanie o wprowadzanych normach i zasadach, bieżące informowanie rodziców o zachowaniu dzieci, ocena kształtująca;
 - formy i sposoby pracy z nauczycielami nad samodoskonaleniem się ukierunkowanym na proces nabywania umiejętności w zakresie skutecznego kształcenia oraz wdrażania wśród uczniów pożądanych postaw i norm społecznych, np. orientacja na rozwój dziecka, praca nauczycieli w zespołach.

Zasoby edukacyjne

- Brzezińska A.I., Appelt K., Jabłoński S., Wojciechowska J., Ziółkowska B., Sześciolatki w szkole: edukacja i pomoc, Fundacja Humaniora, Poznań 2014, [online, dostęp dn. 18.06.16].

- Bałachowicz J., *Style działań edukacyjnych nauczyciel klas początkowych. Między uprzedmiotowieniem a podmiotowością*, Wydawnictwo Comandor, Warszawa 2009.
- Jabłoński S., Ratajczyk A., *Opieka i wychowanie. Wczesny wiek szkolny*, [w:] Brzezińska A.I. (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria II, *Opieka i wychowanie w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 3, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.16].
- Jagodzińska M., Tomaszewska L., Głowala A., *Nauczanie i uczenie się w działaniu*, Wydawnictwo PWSZ, Płock 2013.
- Kamza A., *Rozwój dziecka. Wczesny wiek szkolny*, [w:] Brzezińska A.I. (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria I, *Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 3, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.16].
- Konarzewski K., *Podstawy teorii oddziaływań wychowawczych*, PWN, Warszawa 1982.
- Murawska B., *Edukacja wczesnoszkolna*, [w:] Brzezińska A.I. (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria III, *Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 3, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.16].
- Schaffer H.R., *Psychologia dziecka*, PWN, Warszawa 2013.
- Stec J., *Normy społeczne i postawy w szkole – nasz pomysł na ich kształtowanie*, System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.06.2016].
- Sterna D. (red.), *Oceniam ucząc. Poradnik dla nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015.
- Wojciszke B., *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002.

- Ustawa o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji z dn. 22 grudnia 2015 (Dz.U. z 2016 r. poz. 64).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 13 kwietnia 2016 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji typowych dla kwalifikacji o charakterze ogólnym – poziomy 1–4 (Dz.U. z 2016 r. poz. 520).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2017 r. poz. 703).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz.U. z 2001 r., nr 61, poz. 624 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. z 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2013 r. poz. 532).

- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dn. 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: wykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: analiza dokumentów, JIGSAW, mapa mentalna, *design thinking*, kula śnieżna, wirujące plakaty.

Moduł V. Kształtowanie umiejętności pracy zespołowej u uczniów na I etapie edukacyjnym

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- wyjaśnia znaczenie pracy zespołowej w wymiarze jednostkowym i społecznym oraz określa standardy uczenia się we współpracy dzieci na I etapie edukacyjnym;
- wskazuje czynniki wpływające na kształtowanie gotowości i umiejętności pracy zespołowej, w tym bariery rozwoju tej postawy u uczniów w wieku wczesnoszkolnym;
- wskazuje przykładowe strategie, metody i techniki kształtowania gotowości i umiejętności pracy zespołowej u uczniów adekwatne do możliwości dziecka i jego potrzeb rozwojowych;

- wspiera uczniów we wdrażaniu zasad organizacji pracy zespołowej w szkole na I etapie edukacyjnym;
- stosuje metody i techniki służące pracy zespołowej nauczycieli;
- identyfikuje potrzeby szkoły i nauczycieli w zakresie kształtowania gotowości i umiejętności pracy zespołowej dzieci w wieku wczesnoszkolnym;
- wykorzystuje wiedzę na temat kształtowania gotowości i umiejętności pracy zespołowej uczniów w procesie wspomagania szkół.

Szczegółowe treści

- Praca zespołowa w kontekście rozwoju uczniów na I etapie edukacyjnym.
- Czynniki wpływające na kształtowanie gotowości i umiejętności pracy zespołowej uczniów na I etapie edukacyjnym (m.in. potrzeby rozwojowe dziecka, rola środowiska szkolnego i domowego, rola nauczyciela).
- Bariery pracy zespołowej ze szczególnym uwzględnieniem:
 - procesów rozwojowych uczniów na I etapie edukacyjnym (potrzeba bezpieczeństwa w nowej sytuacji, potrzeba uznania, relacje z uczestnikami);
 - specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów;
 - kultury mentalnej i organizacyjnej danej szkoły.

- Organizacja pracy zespołowej uczniów na I etapie edukacyjnym:
 - rozpoznanie aktualnych potrzeb rozwojowych dziecka i diagnoza podstawowych umiejętności każdego z nich;
 - prowadzenie procesu integracji i budowania społeczności klasowej (poznawanie klasy: sposoby zbierania informacji na jej temat; ustalanie obowiązujących w niej zasad i norm; ćwiczenia na integrację i budowanie grupy; tworzenie zespołów z uwzględnieniem znajomości teorii procesów grupowych oraz możliwości dzieci, pomoce dydaktyczne);
 - organizacja przestrzeni edukacyjnej sprzyjającej uczeniu się we współpracy (np. ustawienie ławek);
 - organizacja pracy zespołowej poza klasą (miniprojekty na zajęciach dodatkowych, organizacja pracy świetlicy, wolontariat);
 - relacje z otoczeniem szkoły (współpraca nauczycieli z wychowawcami świetlic, nauczycielami przedmiotów, zespołem wychowawczym, rodzicami).
- Strategie, metody i techniki stosowane na zajęciach, np.
 - strategie: nauczanie zintegrowane, ocenianie kształtujące/wspierające, uczenie we współpracy;
 - metody i techniki: praca w parach, zadania w małych grupach, miniprojekty edukacyjne; gry i zabawy edukacyjne, lekcje w terenie, techniki komunikacyjne, problemowe nauczanie.
- Korzyści dla ucznia i szkoły płynące z umiejętności i gotowości do pracy zespołowej na I etapie kształcenia oraz na kolejnych etapach, m.in.

Uczeń:

- zaspokojenie potrzeby przynależności do grupy; budowanie więzi w relacjach uczeń–uczeń oraz uczeń–nauczyciel;
- budowanie poczucia własnej wartości; łagodzenie napięć emocjonalnych związanych z nowym etapem edukacyjnym;
- nauka współdziałania, rozwijanie umiejętności przyjmowania i wydawania opinii; przyspieszenie realizacji zadań oraz zwiększenie szans na ich powodzenie;
- zwiększenie zaangażowania w obowiązki szkolne;
- nauka przestrzegania norm społecznych i samokontroli;
- wpływ uczenia się we współpracy na poprawę wyników nauczania.

Szkoła:

- budowanie pozytywnej atmosfery w szkole; wpływ na samopoczucie uczniów; wzrost poziomu zaufania pomiędzy członkami szkolnej społeczności;
- zwiększona efektywność wychowawcza przez rozwijanie umiejętności i postaw korzystnych z wychowawczego punktu widzenia;
- ustanowienie zestawu nieformalnych wartości i norm etycznych wspólnych dla członków klasy/szkoły umożliwiających im skuteczne współdziałanie.

- Przykłady zastosowania wiedzy na temat pracy zespołowej uczniów w procesie diagnozy i planowania pracy szkoły w obszarach związanych z rozwojem kompetencji kluczowych uczniów – metody i techniki diagnozy pracy szkoły.

Zasoby edukacyjne

- Brzezińska A., *Nauczyciel jako organizator społecznego środowiska uczenia się*, [w:] Filipiak E., *Rozwijanie zdolności uczenia się*, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2008.
- Fundacja Inicjatyw Oświatowych, *Z małej szkoły w wielki świat* [online, dostęp dn. 14.06.2016].
- Hamer H., *Rozwój umiejętności społecznych. Jak skutecznie dyskutować i współpracować*, Wydawnictwo Veda, Warszawa 1999.
- Hernik K., Malinowska K., *Jak skutecznie współpracować i komunikować się z rodzicami i społecznością lokalną*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2015 [online, dostęp dn. 19.06.16].
- Kowalik-Ołubińska M., *Interakcje społeczne jako kontekst rozwoju poznawczego dziecka*, [w:] B. Grzeszkiewicz (red.), *Dziecko w kontekstach edukacyjnych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2010.
- Mikina A., Zajac B., *Metoda projektów nie tylko w gimnazjum. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjum*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Szkoła współpracy* [online, dostęp dn. 14.06.2016].

- Palomares S., Schilling D., Winch C., *Skrzynia skarbów. Ćwiczenia grupowe*, Wyd. Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2011.
- Smółka P., *Kompetencje społeczne. Metody pomiaru i doskonalenia umiejętności interpersonalnych*, Oficyna Wolters Kluwer Polska, Kraków 2016.
- Sterna D. (red.), *Oceniam ucząc. Poradnik dla nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015.
- Wiatrak E., *Pozwólmy dzieciom uczyć się*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013 [online, dostęp dn. 19.06.16].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: metody uczenia się we współpracy: czytanie w parach, grupy eksperckie, mapa myśli, zespół rozwiązujący problem, zadania w grupach (różne warianty: prezentacje, grupy wsparcia), techniki partycypacyjne.

Moduł VI. Kształtowanie postawy kreatywności u uczniów na I etapie edukacyjnym

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- wyjaśnia znaczenie postawy kreatywnej w kontekście potrzeb rozwojowych dziecka na I etapie edukacyjnym;

- charakteryzuje czynniki wpływające na kształtowanie kreatywności, w tym bariery rozwoju tej postawy, w uczniów w wieku wczesnoszkolnym;
- wskazuje strategie, metody i techniki stymulowania kreatywności u dziecka w wieku wczesnoszkolnym;
- stosuje metody i techniki stymulowania kreatywności u nauczycieli;
- identyfikuje potrzeby szkoły i nauczycieli w zakresie kształtowania postawy kreatywności u dzieci w wieku wczesnoszkolnym;
- wykorzystuje wiedzę na temat kształtowania kreatywności uczniów w procesie wspomagania szkół.

Szczegółowe treści

- Definicje kreatywności – poznawcze i osobowościowe wyznaczniki kreatywności u ucznia w wieku wczesnoszkolnym.
- Czynniki wpływające na kształtowanie kreatywności u dzieci w wieku wczesnoszkolnym (m.in. programy uwzględniające indywidualne potrzeby uczniów, metody i formy pracy na lekcji, rola podręczników i środków dydaktycznych stosowanych przez nauczyciela, sposoby monitorowania postępów uczniów).
- Bariery kreatywności i sposoby ich redukowania ze szczególnym uwzględnieniem:
 - procesów rozwojowych uczniów na I etapie edukacyjnym (potrzeba bezpieczeństwa w nowej sytuacji, potrzeba uznania, relacje z uczestnikami);
 - specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów;
 - kultury mentalnej i organizacyjnej danej szkoły.

- Strategie i metody pracy rozwijania kreatywności u uczniów na I etapie edukacyjnym, np.
 - wykorzystanie teorii wielorakich inteligencji;
 - tworzenie sytuacji problemowych, stawianie w nich ucznia i motywowanie go do podejmowania prób ich rozwiązania;
 - organizowanie uczenia się przez działanie, dociekanie, eksperymentowanie i twórcze działania;
 - tworzenie warunków do eksploracji otoczenia;
 - wykorzystywanie zainteresowań ucznia i jego możliwości rozwojowych;
 - stwarzanie sytuacji społecznego uczenia się;
 - łączenie edukacji polonistycznej, matematycznej, przyrodniczej, społecznej i artystycznej; pytania kluczowe.
- Metody i techniki rozwijania postawy kreatywnej wśród nauczycieli: TriBond, łańcuch skojarzeń, dziennik zdziwień, transformacje słów i sentencji.
- Korzyści dla funkcjonowania ucznia w środowisku szkolnym wynikające z wykształconej postawy kreatywnej:
 - gotowość do uczenia się, w tym na błędach;
 - gotowość do samodzielnego poszukiwania strategii i rozwiązań;
 - gotowość do eksploracji i refleksji;
 - poczucie sprawczości.

- Przykłady zastosowania wiedzy na temat kreatywności uczniów w procesie wspomagania szkoły w obszarach związanych z rozwojem kompetencji kluczowych uczniów – metody diagnozy pracy szkoły.

Zasoby edukacyjne

- Bednarkowa W., *O talentach w szkole, czyli 7 wspaniałych*, Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2010.
- Boorstin D.J., *Twórcy. Geniusze wyobraźni w dziejach świata*, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa 2002.
- Chybicka A., *Psychologia twórczości grupowej. Jak moderować zespoły twórcze i zadaniowe*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2006.
- Czaja-Chudyba I., *Jak rozwijać zdolności dziecka?*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2009.
- De Bono E., *Naucz swoje dziecko myśleć*, Wydawnictwo PRIMA, Warszawa 1994.
- De Bono E., *Sześć kapeluszy, czyli sześć sposobów myślenia*, Wydawnictwo MEDIUM, Warszawa 1996.
- Dyrda B. (red.), *Rozwijanie twórczości i inteligencji emocjonalnej dzieci i młodzieży: poradnik dla wychowawców i nauczycieli*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2004.
- Gardner H., *Niepospolite umysły*, Wydawnictwo CiS, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 1998.
- Gardner H., *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*, Media Rodzina, Poznań 2002.
- Gardner H., Kornhaber M., Wake W., *Inteligencja. Wielorakie perspektywy*, WSiP, Warszawa 2001.

- Gmitrowicz D., Jędrzejczak J. (red.), *Od kreatywności do innowacyjności*. Pakiet Edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu, cz. 7, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa [online, dostęp dn. 19.06.16].
- Góralski A., *Twórcze rozwiązywanie zadań*, PWN, Warszawa 1989.
- Knopik T., *Czas wolny... od nudy. Zrównoważony rozwój uczniów zdolnych w ramach zajęć pozalekcyjnych*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Kopik. A, Zatorska M., *Wielorakie podróże – edukacja dla dziecka*, Wydawnictwo Bliżej Przedszkola, Kraków 2012.
- Kozłowski W., *Twórcze dziecko w szkole – możliwości rozwoju*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2004.
- Małyńska A., *Nauczyciel – uczeń. W poszukiwaniu kreatywności w szkole*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie. Centrum Badań Społecznych, Olsztyn 2010.
- Nęcka E., *Proces twórczy i jego ograniczenia*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1995.
- Pawlak A., *Tutoring dziecięcy w procesie nauczania-uczenia się dzieci siedmioletnich i ośmioletnich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009.
- Polskie Stowarzyszenie Kreatywności [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Popek S. (red.), *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, WSiP, Warszawa 1988.
- Sajdak A., *Edukacja kreatywna*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2008.
- Szmidt K.J., *Pedagogika twórczości*, GWP, Gdańsk 2007.
- Szmidt K.J., *Porządek i przygoda – lekcje twórczości*, WSiP, Warszawa 1997.

- Szmidt K.J., *Trening kreatywności*, Wydawnictwo Helion, Gliwice 2013.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2017 r. poz. 703).

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: prezentacja.

Metody warsztatowe: analiza przypadku, dyskusja, burza mózgów, metaplan, TriBond, analogie twórcze, metoda kruszenia, strategie myślenia twórczego, transformacje (znanych myśli, frazeologizmów, słów, pojęć).

Moduł VII. Kształtowanie postawy innowacyjności u uczniów na I etapie edukacyjnym

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- wyjaśnia znaczenie postawy innowacyjnej w kontekście potrzeb rozwojowych dziecka na I etapie edukacyjnym;
- charakteryzuje czynniki wpływające na kształtowanie postawy innowacyjności, w tym bariery rozwoju tej postawy wśród dzieci w wieku wczesnoszkolnym;
- wskazuje strategie, metody i techniki stymulowania innowacyjności u dziecka w wieku wczesnoszkolnym;

- stosuje metody i techniki stymulowania innowacyjności u nauczycieli;
- identyfikuje potrzeby szkoły i nauczycieli w zakresie kształtowania postawy innowacyjności u dzieci w wieku wczesnoszkolnym;
- wykorzystuje wiedzę na temat kształtowania innowacyjności uczniów w procesie wspomagania szkół.

Szczegółowe treści

- Wyznaczniki innowacyjności i sposoby ich identyfikacji w kontekście potrzeb rozwojowych dziecka na I etapie edukacyjnym.
- Bariery innowacyjności i sposoby ich redukowania ze szczególnym uwzględnieniem:
 - procesów rozwojowych uczniów na I etapie edukacyjnym (potrzeba bezpieczeństwa w nowej sytuacji, potrzeba uznania, relacje z uczestnikami);
 - specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów;
 - kultury mentalnej i organizacyjnej danej szkoły.
- Strategie sprzyjające kształtowaniu i rozwijaniu postawy innowacyjności (innowacyjnego myślenia) u uczniów w wieku wczesnoszkolnym, np.
 - uczenie przez doświadczenia i eksperymentowanie;
 - wycofywanie wsparcia aż do osiągnięcia przez dziecko samodzielności w działaniu;

- wykorzystanie aktualnie rozwijających się procesów poznawczych dziecka;
 - stwarzanie warunków do eksploracji środowiska;
 - stwarzanie warunków do popełniania błędów – ocenianie kształtujące.
- Metody i techniki wspierające i stymulujące rozwój innowacyjnego myślenia u dzieci:
 - pytania kluczowe, dyskusja w parach nad zadaniem pytaniem;
 - burza mózgów – spontaniczne przedstawianie rozwiązań wybranego problemu;
 - mapy skojarzeń – prezentowanie przez dzieci skojarzeń z wybranym przedmiotem lub obrazkiem;
 - analogie symboliczne – szukanie symboli do zobrazowania zjawisk, uczuć i nastrojów;
 - drama – zabawa polegająca na stworzeniu fikcyjnej sytuacji, w trakcie której dzieci mają możliwość zdobycia nowych doświadczeń, umiejętności oraz dokonania własnych wyborów;
 - kreatywne rysowanie;
 - praca z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych;
 - miniprojekty mające na celu podjęcie przez dzieci próby rozwiązania problemów.
 - Metody i techniki rozwijania postaw innowacyjności nauczycieli (myślenie pytajne, listy atrybutów, katalog potrzeb, indywidualne plany działania, macierze ryzyka).

- Jak przekonać do rozwijania innowacyjności – praktyczne korzyści dla ucznia i szkoły wynikające z kształtowania postawy kreatywnej:
 - uczenie się skutecznego działania;
 - kształtowanie otwartości na nowe wyzwania;
 - rozwijanie poczucia pewności („jestem zdolny do...”);
 - rozwijanie umiejętności adaptacji (przystosowania się do nowych warunków/otoczenia).
- Przykłady zastosowania wiedzy na temat innowacyjności uczniów w procesie wspomagania szkoły w obszarach związanych z rozwojem kompetencji kluczowych uczniów – metody wspierania nauczycieli we wprowadzaniu zmian.

Zasoby edukacyjne

- Drozdowski R., Zakrzewska A., Puchalska K., Morchat M., Mroczkowska M., Wspieranie postaw proinnowacyjnych poprzez wzmacnianie kreatywności jednostki, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010 [online, dostęp dn. 14.06.2016].
- Duczmała W., Śliwa S., (red.), Poznać i zrozumieć świat. Innowacje w edukacji wczesnoszkolnej, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole 2015 [online, dostęp dn. 10.10.2016].
- Jagodzińska M., Tomaszewska L., Głowała A. (red.), *Nauczanie i uczenie się w działaniu*, Wydawnictwo PWSZ, Płock 2013.

- Kompetencje przyszłości. Jakich postaw i umiejętności potrzebujemy, Wydawnictwo Kongresu Obywatelskiego, „Wolność i Solidarność”, nr 68 [online, dostęp dn. 26.09.2016].
- Pacewicz A., Dlaczego aktywność uczniów jest cenna? [online, dostęp dn. 10.10.2016].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2017 r. poz. 703).
- Załona Z. (red.), Innowacyjność we współczesnej edukacji [online, dostęp dn. 10.10.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: JIGSAW, techniki partycypacyjne, kula śnieżna.

Moduł VIII. Wspomaganie pracy szkoły w kształtowaniu postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- wyjaśnia pojęcie zmiany oraz jej znaczenie w rozwoju szkoły;
- wskazuje i definiuje czynniki warunkujące wprowadzanie zmiany i wykorzystuje je w procesie wspomagania szkół;

- wspiera szkołę w przeprowadzeniu diagnozy jej pracy w zakresie wychowania i kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej uczniów;
- stosuje metody i narzędzia służące pogłębionej diagnozie i dostosowuje je do obszarów związanych z wychowaniem i kształtowaniem postaw uczniów;
- wyznacza cele i tworzy propozycje rozwiązań, które służą wychowaniu oraz kształtowaniu postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej uczniów;
- monitoruje i ocenia działania wspierające nauczycieli w zakresie wychowania i kształtowania postaw, w tym projektuje i wykorzystuje narzędzia ewaluacyjne służące ocenie działań;
- współpracuje z nauczycielami oraz dyrektorem szkoły przy tworzeniu i realizacji planu wspomaganie;
- identyfikuje typowe reakcje ludzi na zmianę i wykorzystuje strategie radzenia sobie z nimi;
- wyjaśnia rolę i zadania osoby wspomagającej szkołę w rozwoju.

Szczegółowe treści

- Czym jest zmiana? Zmiana jako element rozwoju szkoły. Typowe reakcje na zmianę i sposoby radzenia sobie z nimi.
- Diagnoza pracy szkoły w obszarze kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej (etapy diagnozy, źródła informacji, metody i narzędzia).

- Analiza i wykorzystanie zasobów szkoły oraz potencjału rozwojowego nauczycieli w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych u uczniów: współpraca nauczycieli w zespołach; współpraca z osobami zaangażowanymi w kształcenie i wychowanie uczniów na I etapie edukacyjnym (wychowawcy świetlic, zespół wychowawczy, pracownicy biblioteki, nauczyciele przedmiotowi – języki obce, informatyka, religia, etyka, WF); współpraca z rodzicami; uczenie się wzajemne nauczycieli (m.in. wymiana dobrych praktyk, materiałów, narzędzi, obserwacje koleżeńskie pod kątem strategii i metod kształtowania kompetencji kluczowych).
- Coaching zewnętrzny i mentoring wewnątrzszkolny jako sposoby doskonalenia umiejętności w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych u uczniów.
- Planowanie działań szkoły na rzecz rozwijania postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej (zasady określania celów, metody planowania) z uwzględnieniem zasobów szkoły i potencjału rozwojowego nauczycieli.
- Realizacja działań szkoły, których celem jest rozwijanie postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej (formy doskonalenia i metody wspierania nauczycieli).
- Wdrażanie innowacji pedagogicznych w szkole:
 - działania formalne, zgodne z zapisami prawa;
 - działania nieformalne inicjowane i realizowane przez nauczycieli, uczniów i rodziców;
 - współpraca rodziców, uczniów i nauczycieli w podejmowaniu innowacji w szkole.

- Podsumowanie działań realizowanych w szkołach, których celem jest rozwijanie postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej (metody i narzędzia ewaluacji). Świątowanie wprowadzonej zmiany i przeprowadzonych działań.
- Rola i zadania osoby wspomagającej pracę szkoły w rozwoju postaw innowacyjności, kreatywności i umiejętności pracy zespołowej – relacje z dyrekcją, nauczycielami, ekspertami na poszczególnych etapach wspomagania. Pułapki i błędy.

Zasoby edukacyjne

- Bridges W., *Zarządzanie zmianami. Jak maksymalnie skorzystać na procesach przejściowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.
- Clutterbuck D., *Coaching zespołowy*, Wydawnictwo Rebis, Poznań 2009.
- Czekierda P., Fingas B., Szala M., *Tutoring. Teoria, praktyka, perspektywy*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- *Informacje dotyczące zasad prowadzenia wspomagania szkół wraz z materiałami szkoleniowymi* [online, dostęp dn. 16.09.2016].
- Kordziński J., *Nauczyciel, trener, coach*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Kotter J., *Gdy góra lodowa topnieje*, Helion, Warszawa 2008.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dn. 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz.U. z 2002 r., nr 56, poz. 50).

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 24 sierpnia 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz.U. z 2011 r., nr 176, poz. 1051).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2017 r. poz. 703).
- Szlęk A. (red.), Pakiet edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu. Część 5. Analiza potrzeb, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji [online, dostęp dn. 10.09.2016].
- Taraszkiewicz M., *Jak uczyć jeszcze lepiej, czyli szkoła pełna ludzi*, Wydawnictwo Arka, Poznań 2001.
- Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 2003.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: studium przypadku, mapy myśli i skojarzeń, plakat podsumowujący, kula śnieżna, gwiazda pytań, diagram Gantta, droga do celu, analiza SWOT, analiza pola sił, gadająca ściana, analiza dokumentów, przyczyna przyczyny, strzała coachingowa, metoda 5Q, technika odwróconego celu, *World Café*.

Moduł IX. Planowanie rozwoju zawodowego uczestników szkolenia w zakresie wspomagania szkół

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje kompetencje, które powinna rozwijać osoba odpowiedzialna za wspomaganie szkół;
- określa swoje mocne strony, które wykorzysta, wspomagając szkoły;
- identyfikuje swoje deficyty, które utrudnią prowadzenie wspomagania szkół;
- wyznacza kierunek rozwoju zawodowego i przygotowuje plan działania.

Treści szczegółowe

- Kompetencje potrzebne do prowadzenia procesu wspomagania na czterech etapach:
 - pomoc w diagnozowaniu potrzeb szkoły;
 - ustalenie sposobów działania prowadzących do zaspokojenia potrzeb szkoły;
 - zaplanowanie form wspomagania i ich realizacja;
 - ocena przebiegu procesu wspomagania i jego efektów.
- Analiza własnych zasobów i ograniczeń, które mają wpływ na realizację wspomagania:

- stosunek do wspomagania jako zadania (relacja ja–zadanie);
 - stosunek do innych osób zaangażowanych w proces wspomagania (relacja ja–inni);
 - postrzeganie siebie jako osoby wspomagającej (relacja ja–ja).
- Zasoby zewnętrzne jako pomoc dla osoby prowadzącej proces wspomagania.
 - Indywidualne cele rozwojowe oraz cele rozwojowe własnej instytucji.
 - Plan własnego rozwoju w kontekście zadań stojących przed osobą prowadzącą wspomaganie szkół.

Zasoby edukacyjne

- Boydell T., Leary M., Identyfikacja potrzeb szkoleniowych, Wydawnictwo Wolters Kluwer–Oficina Ekonomiczna, Kraków 2006.
- Hajdukiewicz M. (red.), Jak wspomagać pracę szkoły? Poradnik dla pracowników instytucji systemu wspomagania, z. 1. *Założenia nowego systemu doskonalenia nauczycieli*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015 [online, dostęp dn. 16.09.2016].
- Ośrodek Rozwoju Edukacji, Materiały szkoleniowe – Letnia Akademia SORE [online, dostęp dn. 16.09.2016].
- Ośrodek Rozwoju Edukacji, Materiały szkoleniowe – Zimowa Akademia SORE [online, dostęp dn. 16.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: refleksja, autodiagnoza, planowanie, koło diagnostyczne, plan osobistego rozwoju.